

Nikolaus Nilles, az innsbrucki egyetemi tanár és papnevelő

Wilhelm REES

I. Ferenc József császár (1848–1916) 1857. november 4-én újraalapította az Innsbrucki Egyetem katolikus teológiai fakultását. Az ünnepélyes megnyitó november 16-án volt. Az előadások november 17-én kezdődtek. Akkoriban, 150 évvel ezelőtt, Innsbruckban nem egy katolikus teológiai fakultás újra megnyitására volt szó, hanem egy 1671 óta fennálló, változatos történelmet maga mögött tudó fakultás újraalapításáról.¹ Ennek a történetnek Nikolaus Nilles meghatározó alakja, aki 1860 és 1898 között egyházjogot tanított és egyidejűleg 1860 és 1875 között az innsbrucki teológiai konviktus rektora volt. Így a 2007. év kettős értelembe is emlékévé. Egy nagy tudós halálának 100. évfordulójára emlékezünk, és egyidejűleg ama fakultás újraalapításának a 150. évfordulójára, amelyen Nikolaus Nilles számos teológushallgatónak egyházjogot tanított. A következőkben rövid bepillantást szeretnék adni az innsbrucki katolikus teológiai fakultás alapításába és történelmi fejlődésébe. Ezek után felvázolom Nikolaus Nillesnek, az egyetemi tanárnak és papnevelőnek az életét és tevékenységét.

1. Az Innsbrucki Egyetem katolikus teológiai fakultásának történetéhez 1669-től az 1822-es megszüntetésig²

Az Innsbrucki Egyetem katolikus teológiai fakultása szoros kapcsolatban áll a jezsuitákkal. Ez a kapcsolat mind a mai napig megmaradt, és kifejezésre jut a

---

¹ HUGO RAHNER, 'Die Geschichte eines Jahrhunderts. Zum Jubiläum der Theologischen Fakultät der Universität Innsbruck 1857–1957', in *ZKTh* 80 (1958), 1–65., itt az 1. oldal, kihangsúlyozza az újraalapítást: „Ha az Innsbrucki Egyetem teológiai fakultása az alapítása óta, pontosabban 1857. november 6-i újraalapítása óta eltelt száz évre visszatekint...”. Vö. szintén uo. 3., az akkori dékán idézett bejegyzése a teológiai fakultás dékánjainak 1857–1953 közötti naplójába, fol. 82: „Anno a restituta Caesareae et Regiae huius Litterarum Universitatis Facultate Theologica vicesimo quinto feliciter absoluto”. Vö. még EMERICH CORETH, *Die Theologische Fakultät Innsbruck. Ihre Geschichte und wissenschaftliche Arbeit von den Anfängen bis zur Gegenwart* (= Veröffentlichungen der Universität Innsbruck 212). *Der Theologischen Fakultät Innsbruck zum 50-jährigen Gedenken ihrer Wiedererrichtung 1945 gewidmet*, Innsbruck 1995, 119–121.; az 1957/58-as százéves évforduló ünnepeiseihez, uo., 140–142.

² Vö. mindenek előtt GOTTFRIED MRAZ, *Geschichte der Theologischen Fakultät der Universität Innsbruck*

Szentszék és az Osztrák Köztársaság közötti 1933. június 5-i szerződés V. fejezetének 1. § 4. oldalán, ahonnan idézve: „*Egyetértés van abban, hogy az Innsbrucki Egyetem Teológiai Fakultása a maga jellegzetességében, különösen a tanári kar összeállítását illetően, megmaradjon*”.

Az Innsbrucki Egyetemet I. Lipót császár (1657–1705) az 1669. október 15-i dekrétummal alapította a tiroli rendek sürgetésére, mint tartományi egyetemet. 1677. június 28-án megkapta XI. Incétól (1676–1689)³ a pápai megerősítést is. I. Ferdinánd császár (1558–1607) már egy, 1562. május-12-én kelt ediktummal Innsbruckba hívta a jezsuitákat, hogy ott nyilvános iskolát nyissanak. Alapítottak egy hatosztályos gimnáziumot és 1606-ban egy teológiai intézetet is.⁴ „*Az udvar által a filozófiai fakultás létrehozásával megbízott Jezsuita Rend az előadásokat még az 1669/70-es tanévben megkezdte az első két filozófiai évfolyammal.*”⁵ 1671-ben kezdhetette meg a teológiai fakultás az oktatást. 1672-ben megalapították a jogi fakultást is. Az orvosi karon az 1674/75-ös tanévben kezdődött meg az oktatás. Kánonjogot (egyházjogot) később a jogi fakultás keretein belül oktattak és szintén ott adtak elő a hallgatóknak teológiát is. Így adta át a kormány az 1672. évben a megfelelő tanszéket a jezsuita Johann Stotznak (Stozként is írva; 1619–1696)⁶. Az egyetem

---

von ihrer Gründung bis zum Jahre 1740 (= Forschungen zur Innsbrucker Universitätsgeschichte, Bd. III = Veröffentlichungen der Universität Innsbruck 5), Innsbruck 1968; ANDREAS FALKNER, *Geschichte der Theologischen Fakultät der Universität Innsbruck 1740–1773* (= Forschungen zur Innsbrucker Universitätsgeschichte, Bd. IV = Veröffentlichungen der Universität Innsbruck 34), Innsbruck 1969; MANFRED BRANDL, *Die Theologische Fakultät Innsbruck 1773–1790 im Rahmen der kirchlichen Landesgeschichte* (= Forschungen zur Innsbrucker Universitätsgeschichte, Bd. V = Veröffentlichungen der Universität Innsbruck 37), Innsbruck 1969; CORETH, *Fakultät* (op. cit. 1. jegyzet); ANDREAS MITTERBACHER, *Der Einfluss der Aufklärung an der Theologischen Fakultät der Universität Innsbruck (1790–1823)* (= Forschungen zur Innsbrucker Universitätsgeschichte, Bd. II), Innsbruck 1962; HERMANN ZSCHOKKE, *Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Österreich*, Wien-Leipzig 1894, különösen 236–252.; PETER LEISCHING, ‘Zur Rechtsgeschichte der Innsbrucker Jesuitenfakultät’, in *Tiroler Heimat. Jahrbuch für Geschichte und Volkskunde* 39 (1976), 101–124.; JOSEPH RESCH, ‘Innsbruck als Stätte der Priesterbildung’, in *Theologische Fakultät 1857–1957. Theologisches Komiket 1858–1958. Verlag Felizian Rauch Innsbruck 1747–1958. Festschrift des Verlages Felizian Rauch Innsbruck*. Hrsg. anlässlich der Hundertjahrfeier der Wiedererrichtung der Theologischen Fakultät Innsbruck (1857–1957) und der Gründung des Theologischen Komikets „Canisianum“ (1858–1958), Innsbruck 1958, 1–41.; WILHELM REES, ‘Kirchenrecht an der Theologischen Fakultät Innsbruck. Kirchenrechtler und Selbstverständnis des Faches in Vergangenheit und Gegenwart’, in *Tradition – Wegweisung in die Zukunft. Festschrift für Johannes Mühlsteiger SJ zum 75. Geburtstag*. Hrsg. von KONRAD BREITSCHING und WILHELM REES (= Kanonistische Studien und Texte, Bd. 46), Berlin 2001, 317–341., különösen 318–324.; DERS., ‘Das Fach Kirchenrecht und rechtliche Fragen an der Katholisch–Theologischen Fakultät der Universität Innsbruck. Ein Rückblick’, in *ZKTh* 129 (2007), 367–396., (= 150 Jahre Katholisch–Theologische Fakultät der Universität Innsbruck).

³ Szöveg JACOB PROBST, *Geschichte der Universität in Innsbruck seit ihrer Entstehung bis zum Jahre 1860*, Innsbruck 1869, 388–391.

⁴ Vö. ehhez és a következőkhöz LEISCHING, ‘Rechtsgeschichte’ (op. cit. 2. jegyzet), 104. és köv.; EMERICH CORETH, ‘Das Jesuitenkolleg Innsbruck. Grundzüge seiner Geschichte’, in *ZKTh* 113 (1991), 140–213., itt 140–149.

⁵ GERHARD OBERKOFER – PETER GOLLER, *Geschichte der Universität Innsbruck (1669–1945)* (= Rechts- und Sozialwissenschaftliche Reihe, Bd. 14), Frankfurt am Main u. a. 1996, 17.

⁶ Vö. MRÁZ, *Geschichte* (op. cit. 2. jegyzet), 39. és köv.; továbbá CORETH, ‘Jesuitenkolleg’ (op. cit. 4. jegyzet), 150.; az egyes egyházjogtanárokhöz lásd NIKOLAUS GRASS, ‘Die Kirchenrechtslehrer der Innsbrucker Universität von 1672 bis zur Gegenwart. Ein Beitrag zur Wissenschaftsgeschichte

más professzoraitól eltérően, akiket császári dekrétummal neveztek ki, a jezsuita rendbe tartozó professzorokat ez időben a jezsuita generális nevezte ki.

Egy 1782. szeptember 14-i udvari dekrétumot követve az Innsbrucki Egyetem az 1782/83-as tanév kezdetével líceummá (felsőbb iskola) alakult át, ami egy teológiai és egy filozófiai részből állt.⁷ II. József (1765–1790) 1783. március 25-i rezolúciójával elrendelte, hogy minden teológus menjen át az állami generális szemináriumba. Az 1783. március 30-i és augusztus 20-i udvari dekrétumok előírták, hogy Innsbruckban papnevelés céljából egy állami szemináriumot alapítsanak, ahol 1783. november 10-én kezdődtek meg az előadások, és ami 1784. január 14-én hivatalosan is megnyílt.⁸ Ezzel az újítással kapcsolódott össze a meglévő szemináriumok feloszlata Brixenben, Trientben és Laibachban, továbbá a káptalani teológia képzéséé Wiltenben, Stamsban, Fiechtben és még más helyeken. II. József halála után (1790. február 20.) utóda, II. Lipót (1790–1792) 1790. július 4-i udvari dekrétummal újra feloszlatta a generális szemináriumokat. Az innsbrucki generális szeminárium megszüntetése a tanév végeztével az 1790. július 15-én a kormányzó révén jutott az akadémiai szervek tudomására.⁹

II. Lipót császár nem csak a katolikus restaurációba fogott bele, hanem a tartományi tanács kérésére 1791. november 30-án mind a négy fakultásával visszaállította az 1782-ben megszüntetett Innsbrucki Egyetemet.¹⁰ A napóleoni időkben a bajor uralom alatt az Innsbrucki Egyetemet 1810. november 25-i királyi döntéssel másodszer is feloszlatták, s teológiai és filozófia líceummá alakult át, jogi és orvosi karok nélkül. A felvilágosodás szelleme nem hagyta érintetlenül az innsbrucki teológiai fakultást sem. I. Ferenc császár (1792–1835) 1822. szeptember 20-án Innsbruckban megszüntette a teológia oktatását; ehelyett a brixeni és trienti püspöki szemináriumokban indítottak teológiai képzést.¹¹ A császár ezzel, ahogy Andreas Mitterbacher hangsúlyozza, az a nézetet tette a magáévá, „*hogy a teológiát tanulók, amennyire csak lehetséges, a püspökök közvetlen felügyelete alá kerüljenek*”.¹²

I. Ferenc császár volt az is, aki 1826. január 27-i döntésével az innsbrucki egyetemet újra megalapította (innen jön a „Lipót-Ferenc Egyetem” név). De mindössz-

---

Österreichs’, in *Veröffentlichungen des Museums Ferdinandeum*, 31. Band, Innsbruck 1951, 157–212; abgedr. in Uő., *Österreichs Kirchenrechtslehrer der Neuzeit. Besonders an den Universitäten Graz und Innsbruck* (= Freiburger Veröffentlichungen aus dem Gebiete von Kirche und Staat, Bd. 27), Freiburg/Schweiz 1988, 255–314.

⁷ A Jozefinista Líceumhoz (1782–1792) vö. mindenek előtt OBERKOFER – GOLLER, *Geschichte* (op. cit. 5. jegyzet), 63–66.; BRANDL, *Fakultät* (op. cit. 2. jegyzet), 51–56.; CORETH, *Fakultät* (op. cit. 1. jegyzet), 46. és köv.

⁸ Vö. BRANDL, *Fakultät* (op. cit. 2. jegyzet), 65–79.; CORETH, *Fakultät* (op. cit. 1. jegyzet), 47–51.

⁹ Vö. MITTERBACHER, *Einfluss* (op. cit. 2. jegyzet), 18.

¹⁰ Vö. CORETH, *Fakultät* (op. cit. 1. jegyzet), 51. és köv.; OBERKOFER – GOLLER, *Geschichte* (op. cit. 5. jegyzet), 66–83.

¹¹ Vö. MITTERBACHER, *Einfluss* (op. cit. 2. jegyzet), 76–80.; a Brixeni szemináriumhoz lásd BRANDL, *Fakultät* (op. cit. 2. jegyzet), 80–85. 2007. évben ünnepelte Brixen a szeminárium 400 éves fennállását. Vö. <http://www.hs-itb.it>; GELMI, „*Pietas et Scientia*”. *400 Jahre Priesterseminar Brixen 1607–2007*, Brixen 2007.

¹² MITTERBACHER, *Einfluss* (op. cit. 2. jegyzet), 79.

sze egy filozófiai és egy jogi fakultása volt, 1857-ig nem volt teológiai és 1869-ig nem volt teljes orvosi fakultása.

2. A katolikus teológiai fakultás újraalapítása 1857-ben

A jezsuiták, miután VII. Piusz (1800–1823) 1814-ben újra engedélyezte a rend működését, 1838-ban visszatértek Innsbruckba. A gimnázium mellett 1842-ben a rend kollégiumában saját házi teológiai képzést alapítottak az akkori osztrák-galiciai rendtartomány skolasztikusai számára.¹³ De a katolikus teológiai fakultás újraalapítását tekintve komoly nehézségek adódtak. „*Más városokban, ahol teológiai fakultások voltak, ezek kapcsolatban álltak a püspöki szemináriummal... Innsbruck azonban sohasem volt püspöki székhely, a brixeni és trienti szemináriumok pedig egyben teljesen kéipült teológiai képzések is voltak, és a püspökök nem gondoltak arra, hogy virágzó szemináriumaikat feladják egy innsbrucki teológiai fakultás kedvéért.*”¹⁴ Ennek ellenére I. Ferenc József 1857. november 4-i döntésével és a kultusz- és oktatási miniszter 1857. november 6-i engedélyével újra megalakult és ismét jezsuita fennhatóság alá került az innsbrucki egyetem katolikus teológiai fakultása.¹⁵

Már az 1851. évben, egy január 16-i rendelkezést követően az egyetemeken, ahol jogi fakultások is működtek, önálló kánonjogi tanszékeket alapítottak a teológiai fakultásokon belül.¹⁶ Ez történt az innsbrucki egyetem újraalapított teológiai karán is.¹⁷

Végül is Innsbruckban a katolikus teológiai fakultás újraalapítása annak volt köszönhető, hogy I. Ferenc József császár – ugyanúgy, mint az akkori kultuszminiszter, gróf Leo Thun – mind az egyház, mind a jezsuiták felé hajlott, és

¹³ Vö. CORETH, *Fakultät* (op. cit. 1. jegyzet), 68–70., itt 69. és 70.; Uő., ‘Jesuitenkolleg’ (op. cit. 4. jegyzet), 161–166.; RAHNER, ‘Geschichte’ (op. cit. 1. jegyzet), 4. és köv. A jezsuita rend ausztriai 1848-as betiltásának következtében megszakadt házi tanulmányok 1852-ben újra folytatódtak a tiltás megszüntetése után.

¹⁴ CORETH, *Fakultät* (op. cit. 1. jegyzet), 67. és köv.; a teológiai fakultás nehéz tárgyalásaihoz vö. RAHNER, ‘Geschichte’ (op. cit. 1. jegyzet), 5–12.; LEISCHING, ‘Rechtsgeschichte’ (op. cit. 2. jegyzet), 106. és köv.; továbbá NIKOLAUS NILLES, Art. INNSBRUCK, in *Wetzer und Welte’s Kirchenlexikon*, Bd. VI, 2. Aufl., Freiburg im Breisgau 1889, 761–765. hasáb, itt 764. hasáb.

¹⁵ Vö. ide CORETH, ‘Jesuitenkolleg’ (op. cit. 4. jegyzet), 166–168.; Szöveg in *Die Österreichischen Universitätsgesetze. Sammlung der für die österreichischen Universitäten gültigen Gesetze, Verordnungen, Erlässe, Studien- und Prüfungsordnungen usw. im Auftrage des k. k. Ministeriums für Kultus und Unterricht mit Benutzung der amtlichen Akte*. Hrsg. von LEO RITTER BECK VON MANNAGETTA und CARL VON KELLE, Wien 1906, Nr. 4, S. 6–8.; vö. még Nr. 96, uo., 92.; lásd továbbá LEISCHING, ‘Rechtsgeschichte’ (op. cit. 2. jegyzet), 107–110.

¹⁶ Vö. A kultusz- és oktatási miniszter rendelete 1851. január 16-án, RGBl. Nr. 19; hozzá ZSCHOKKE, *Studien* (op. cit. 2. jegyzet), 95. és köv.; JOHANN HARING, *Das Lebramt der katholischen Theologie. Festschrift der Grazer Universität für 1926*, Graz 1926, 38. és köv.

¹⁷ Az egyházjog professzoraihoz lásd GRASS, ‘Kirchenrechtslehrer’ (op. cit. 6. jegyzet), 308–314.; vö. még PETER GOLLER, *Katholisches Theologiestudium an der Universität Innsbruck vor dem Ersten Weltkrieg (1857–1914)* (= Forschungen zur Innsbrucker Universitätsgeschichte, Bd. 19), Innsbruck, Wien 1997.

hatalomra kerülésével a jozefinizmus korszaka után állam és egyház között barátságosabb kapcsolat kialakítására törekedett.¹⁸ Az Innsbrucki Egyetem akkori rektora, a jogtörténész Ernst Freiherr von Moy de Sons, erre a tényre utalt, amikor a katolikus teológiai fakultás megnyitásán ünnepi beszédét azzal a megállapítással kezdte, „*hogy a fakultás alapítása ugyanabból a császári meggyőződésből fakad, mint a két évvel ezelőtti konkordátum*”.¹⁹

A tanszékek betöltése és a dékán kinevezése az innsbrucki egyetem katolikus teológiai fakultásán a továbbiakban a Jézus Társasága dolga maradt; közelebbről a jezsuita rend tartományfőnöke volt ebben az illetékes. Az első kánonjogász az innsbrucki egyetem újraalapított katolikus teológiai fakultásán 1857 és 1859 között Joseph Staffler volt. Ő innsbrucki tevékenysége után 1864 és 1867 között Szatmáron, Magyarországon volt a szentírásudomány és az egyházjog profeszszora, 1867 és 1868 között egyidejűleg az ottani intézmény rektora. Már Staffler idejében, 1858-ban, a jezsuiták az ún. Nikolai-házban megnyitottak egy teológiai konviktust „*hogy a külföldről Innsbruckba költöző teológusoknak szállást és nevelést biztosítsanak, és a fakultás hallgatói létszámát növeljék*”.²⁰

3. Nikolaus Nilles (1821–1907)

„*Az innsbrucki tanszékek betöltése a teológia kar alapítási évében magán hordozta*” – ahogy Franz Lakner megállapítja – „*az ideiglenesség minden ismertetőjegyét...*”, ami gyorsan megváltozott, miután germanikusokat hívtak meg a fakultásra.²¹ A Collegium

¹⁸ Vö. WILHELM REES, 'Die Entwicklung der Beziehungen zwischen Kirche und Staat in Deutschland und Österreich im Licht des Zweiten Vatikanischen Konzils. Vortrag beim Dies academicus der Pontificia Universitas „Antonianum” Facultas Iuris Canonici am 7. Mai 2005', in *Antonianum* 81 (2006), 339–379., 348–350.; lásd Uó., 'Staat und Kirche in Österreich und Slowenien. Kirchliche Erwartungen – Entwicklungen – Zukunftsperspektiven', in DIETER A. BINDER – KLAUS LÜDICKE – HANS PAARHAMMER (Hrsg.), *Kirche in einer säkularisierten Gesellschaft*, Innsbruck, Bozen, Wien 2006, 121–152., különösen 127. és köv.

¹⁹ Erre utal RAHNER, 'Geschichte' (*op. cit.* 1. jegyzet), 13., 24. lbjegyzet. Az ünnepi beszéd szövege megtalálható: *Botbe für Tirol und Vorarlberg*, Nr. 264 1857. november 18.; vö. még WILHELM REES, 'Theologische Fakultäten als gemeinsame Angelegenheit von Staat und Kirche. Kirchenrechtliche und staatskirchenrechtliche Vorgaben für die Neuordnung des theologischen Studiums', in HANS PAARHAMMER – ALFRED RINNERTHALER (Hrsg.), *Österreich und der Heilige Stuhl im 19. und 20. Jahrhundert* (= Veröffentlichungen des Internationalen Forschungszentrums für Grundlagenforschungen der Wissenschaften Salzburg, Neue Folge, Bd. 78), Frankfurt am Main u. a. 2001, 443–469., itt 447–451.

²⁰ RAHNER, 'Geschichte' (*op. cit.* 1. jegyzet), 15., utalással az innsbrucki rektor 1857. november 27-i levelére a brixeni püspöknek. Vö. az innsbrucki jezsuita kollégium archívumából származó levél szövegével uo.; Canisianum-hoz vö. COLLEGIUM CANISIANUM (Hrsg.), *100 Jahre Theologisches Konvikt Innsbruck. Festschrift zur Hundertjahrfeier des Theologischen Konvikts Innsbruck. 1858–1958*, Innsbruck o. J. (1958); MICHAEL HOFMANN, *Baugeschichte und Beschreibung des Collegium Canisianum zu Innsbruck*, Innsbruck 1912, 2., bővített kiadás, Innsbruck 1914.

²¹ Így kifejezettek FRANZ LAKNER, 'Die dogmatische Theologie an der Universität Innsbruck 1857–1957', in *ZKTh* 80 (1958), 101–141., itt 104.

Germanicumot III. Gyula pápa (1550–1555) alapította 1552-ben Loyolai Ignác kezdeményezésére, és vezetését a jezsuitákra bízta. Az innsbrucki egyetem katolikus teológiai fakultására hívtott germanikusokhoz számított Nikolaus Nilles is, akit már az 1859/60-as tanév kezdetekor az innsbrucki jogtörténész, Karl Ernst Moy de Sons (1799–1867) javaslatára az egyháztörténelem rendkívüli professzorává neveztek ki. Karl Ernst Moy de Sons volt az is, aki 1857-ben megalapította Innsbruckban az „Archiv für katholisches Kirchenrecht” című, a híressé vált szakfolyóiratot, amit ma a Klaus-Mörsdorf Intézetben a Münchener Egyetem jogi fakultásán. Ebben a folyóiratban publikált Nikolaus Nilles.²²

1. Élete az innsbrucki meghívásig

Nikolaus Nilles²³ 1821. június 21-én született Rippweilerben, egy nyugat-luxemburgi kis faluban, vagyonos paraszti családban, Mathias Nilles és Anna Maria Hommel második fiaként. 1847 és 1853 között Rómában, a Collegium Germanicum-Hungaricumban filozófia és teológia mellett mindenek előtt C. Tarquiniánál, az ottani egyházjog-professzornál tanulta a kánonjogot. Más jelentős jezsuita professzorok, mint J. Perrone, C. Passaglia, F. Patrizi, J. B. Franzelin, C. Schrader és A. Ballerii is a tanárai közé számítottak. A Luxemburgi Nagyhercegség apostoli vikáriusa, Johann Theodor Laurent is engedélyezte Nilles római tanulmányait, és ezzel Nilles kifejezett kívánságának is eleget tett. 1852 nagyszombatján a lateráni bazilikában Costantino Patrizi bíboros (1798–1876) szentelte Nillest pappá. 1852 Mindenszentek ünnepén Nillest az a megtiszteltetés érte, hogy a Sixtusi Kápolnában az istentisztelet alatt a pápa jelenlétében a szentbeszédet tarthatta. A teológiai és egyházjogi doktorátusának befejezése után 1853-ban Nilles visszatért a hazájába, ahol mint Ansembrug javadalmasa és tüntingeni plébános (1853–1858) tevékenykedett. Ebben az időben cikkek egész sorát írta latinul az *Archiv für katholisches Kirchenrecht* számára, melyek túlnyomó részt liturgikus jogi

²² Ehhez lent 3.1.

²³ Nilleshez és a következőkhöz vö.: JOHANNES MÜHLSTEIGER, Art. ‘Nilles, Nikolaus’, in *Neue deutsche Biographie*. Hrsg. von der Historischen Kommission bei der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Bd. 19, Berlin 1999, 277 és köv.; Uő., ‘Nikolaus Nilles S. J. (1828–1907)’, in BREITSCHING – REES, *Tradition* (op. cit. 2. jegyzet), 957–984.; CORETH, *Fakultät* (op. cit. 1. jegyzet), 76. és köv.; JEAN MALGET, Art. ‘Nilles, Nikolaus’, in *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon*, Bd. XIV (1998), 1314–1322. hasáb: <http://www.bautz.de/bbkl/n/Nilles.shtml> (ellenőrizve 2007.19.5.); ENGELBERT STERCKX, ‘Nikolaus Nilles’: <http://www.kath-info.de/sterckx.html> (ellenőrizve 2007.19.5.); JOSEPH E. O’CONNOR, ‘Nikolaus Nilles’, in *The Catholic Encyclopedia*. Volume XI, New York 1991: <http://www.newadvent.org/cathen/11078a.htm> (ellenőrizve 2007.19.5.); LEOPOLD FONK, ‘Nikolaus Nilles S. J. † 31. Januar 1907’, in *ZKTh* 31 (1907), 396–400.; ‘Nachruf auf Altregens P. Nikolaus Nilles S. J.’, in *Korrespondenz des Priestergebetsvereines im theologischen Konvikte zu Innsbruck* 41 (1907), 37–42.; † Prof. P. Nikolaus Nilles S. J.’, in *AfkKR* 87 (1907), 352–358.; ‘Nilles Nicolaus SJ’, in HELMUT PLATZGUMMER SJ, *Kurzbiographien von Jesuiten der Österreichischen Provinz aus mehreren Jahrhunderten*, Linz 2003 (sajátkiadás), 252. és köv.; ‘Nilles, Nikolaus SJ’, in LUDWIG KOCH, *Jesuiten-Lexikon. Die Gesellschaft Jesu einst und jetzt*, Paderborn 1934, 1298. hasáb; lásd még MARTIN BLUM, *Das Collegium germanicum zu Rom und dessen Zöglinge aus dem Luxemburger Lande. Card. Andreas Steinbuber gewidmet*, Luxemburg 1899, 76–109.

témák és kérdésfelvetések köré csoportosultak.²⁴ 1858. március 28-án kezdte meg Nilles a Jézus Társaságában Baumgartenbergben Linznél (Felső-Ausztria) a noviciátust. „*A jezsuita rend osztrák provinciájába való belépéssel Nilles*” – ahogy Johannes Mühlsteiger megállapítja – „*a dunai monarchia soknemzetiségű államában találta magát, az Európai Közösség egy működő előfutárában*”.²⁵

2. Nilles mint egyházjogprofesszor (1860–1898)

Már 1859 őszén Innsbruckba hívta Nillest a jezsuiták osztrák-magyar rendtartományának akkori vezetése. Itt kezdetben mint rendkívüli professzor működött, majd 1860 és 1898 között, azaz a törvényileg megszabott életkor eléréséig, mint az Innsbrucki Egyetem katolikus teológiai fakultásának rendes egyházjog-professzora. Előadásainak tartalma az előadásjegyzékekből kikutatható. Így Nilles például az 1869/70-es tanév első szemeszterében Jus canonicumot (de jure pubbl. eccl. etc.), az 1870-es év második félévében Jus canonicumot (de jure eccles. privato, de hierarchia ecclesiastica)²⁶ tanított. 1881/1883-as előadásainak jegyzete még ma is a jezsuiták innsbrucki kollégiumában található.²⁷ Az 1863/64, 1869/70, 1875/76, 1882/83, 1890/91, 1891/92, 1894/95-ös tanévben Nilles az innsbrucki egyetem katolikus-teológiai fakultásának dékánja volt, 1870/71-ben pedig prodékánja.²⁸

Tudományos munkásságában mindenek előtt két terület²⁹ érdemel különleges figyelmet: először is – mindjárt az innsbrucki tudományos vizsgálódásainak az elején – jogteológiai források alapján kidolgozta a Jézus Szíve tisztelet történetét.³⁰ Jelentősebb a nyugati és a keleti egyház ünnepi kalendáriumához írt liturgia-történeti kézikönyve (*Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae orientalis et occidentalis academius clericorum accommodatum*),³¹ nem utolsó sorban ökumenikus szempontból.

²⁴ Vö. többek között NIKOLAUS NILLES, ‘Quaestiones selectae in jus liturgicum’, in *AjkKR* 1 (1857), 32–53.; 93–113.; 265–278.; 333–346.; Uő., ‘Ueber den Titel der Dekretalensammlung Bonifaz’ VIII.: Liber sextus Decretalium Bonifacii PP. VIII.’, in *AjkKR* 82 (1902), 425–436; lásd még Malgetnél a teljes bibliográfiát, MALGET, ‘Nilles’ (*op. cit.* 23. jegyzet), 1–5.

²⁵ MÜHLSTEIGER, ‘Nilles’ (*op. cit.* 23. jegyzet), 958.

²⁶ *Correspondenz des Priestervereines unter dem Schutze des göttlichen Herzens Jesu, bestehend aus Alumnus des theologischen Conviktes in Innsbruck* 1 (1869), Nr. 1 (22. November 1869), 13. és Nr. 3 (27. April 1870), 53.

²⁷ NIKOLAUS NILLES, *Jus canonicum praelectum ab*, Innsbruck 1881/83, (kézirat).

²⁸ A prodékánhoz vö. UNIVERSITÄT INNSBRUCK (Hrsg.), *Köpfe. Gelehrtenprofile an der Universität Innsbruck (1848–1918)*, Innsbruck, 1999, 10. és köv.

²⁹ Vö. ANSELM MANSER, Art. ‘Nilles, Nikolaus’, in *LTbK*¹, Bd. 7 (1935), 593. hasáb és köv., itt 593. hasáb: „Gazdag irodalmi tevékenysége [...] főleg az elszakadt keleti egyházak és szláv országok egyházainak Rómával való újraegyesülését szolgálta, és ezen kívül Jézus Szívének tiszteletét.” Lásd még u. a., cikk Uő., Art. ‘Nilles, Nikolaus’, in *LTbK*², Bd. 7 (1962), 1004. hasáb.

³⁰ NIKOLAUS NILLES, *De rationibus festorum Sacratissimi Cordis Jesu et purissimi Cordis Mariae e fontibus juris canonici erutis libri IV*, 2 Bde., Innsbruck 1867; 5. kiadás. Innsbruck 1885; ehhez MÜHLSTEIGER, ‘Nilles’ (*op. cit.* 23. jegyzet), 967. és köv.; a Jézus Szíve tisztelethez, mint korigényhez, uo., 965–967.; lásd még NIKOLAUS NILLES, *Cor Jesu divini redemptoris nostri caritatis symbolum. Selectis quibusdam annotationibus illustratum, atque alumnus oenipont. convictus theolog. pro xenio sodalitis distributum*, Innsbruck 1872; LOTHAR LIES, *Gottes Herz für die Menschen. Elemente der Herz-Jesu-Frömmigkeit morgen*, Innsbruck-Wien 1996.

³¹ NIKOLAUS NILLES, *Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae orientalis et occidentalis academius clericorum accommodatum*, 2. kötet., Innsbruck 1879 és 1881; 2. kiadás. Innsbruck 1896 és köv.; lásd ehhez

Metodológiaiilag a Louis de Thomassin által meghatározott heortológiára támaszkodott, azaz az egyházi ünnepek tudományos bemutatására, tekintettel történeti fejlődésükre, mai formájukra és teológiai jelentésükre, ami ma a liturgiatudomány egy részterülete.³² „*Nilles bitte*” – ahogy Johannes Mühlsteiger ehhez a területhez fordulását kommentálja – „*hogy szakterületén, az egyházjogon belül tere van arra, hogy kutatásait a különböző keleti egyházak rítusainak és liturgiáinak jogi struktúráinak szentelhesse, azáltal a céllal, hogy közös vonásaikat láthatóvá és az egyház egységítőreklívái számára hasznossá tegye*”.³³ Az ünnepi kalendárium, amely joggal tekinthető Nikolaus Nilles legjelentősebb publikációjának, éppen az orosz ortodox egyháztól részesült különleges elismerésben.³⁴ Oroszország szent szinódusa, az orosz ortodox egyház legfelsőbb hivatala, moszkvai szinódusi nyomdájában a kalendárium második kiadásának megjelenése után egy ünnepi könyvet adott ki, „*ami bizony értelemben a hivatalos ortodox illusztrációkat kínálta ehhez a műbőz*”.³⁵ Az orosz ortodox egyház képviselője, Dr. A. Maltzew prépost 1907. február 3-i, az innsbrucki egyetem katolikus teológiai fakultása felé kifejezett részvétnyilvánításában, Nikolaus Nilles halála alkalmából ezt írja: „*Mint tudós ember mélyenszántó tanulmányaival nem csak a nyugati egyházat szolgálta, hanem a keletet is, ami szintén részesült tudásának áldásaiból. Utriusque ecclesiae című kalendáriumma monumentális mű, ami már egymagában halhatatlanná teszi a nevét*”.³⁶ Ez – ahogy Johannes Mühlsteiger megállapítja – „*a pápa (IX. Piusz) uniók kívánsága*” volt, amelyet Nilles „*a magáévá*” tett, „*amikor a keleti és a nyugati egyház... heortológiájának a tanulmányozásának lehetőségét előadásokon és tudományos gyakorlatokon (akadémiák, szemináriumok) felkínálta*”, amelyhez a „*kézikönyv megfogalmazása hasznos és a kutatás sikerét felértékelő segítséget*” adott.³⁷ Az orosz ortodox egyházé mellett Nilles evangélikus körök részéről is elismerésben részesült. Így Adolf Harnack mindkét kiadás minden kötetét a *Theologische Literaturzeitung*-ban tárgyalta és méltatta. Harnack végső ítélete így hangzik: „*Mindent egybevetve elmondhatjuk, hogy a kalendárium egy nagyon hasznos kézikönyv az 'utrusque ecclesiae' jelenlegi kultuszának megismeréséhez, és senki polcáról sem hiányozhat, aki biztos ismereteket akar szerezni a katolikus egyházban érvényes liturgikus rendelkezésekről*”.³⁸ Nillesnek ez a műve még ma

---

MÜHLSTEIGER, 'Nilles' (*op. cit.* 23. jegyzet), 968–971.; továbbá még Ivancsó István, ebben a kötetben; lásd még NILLES, *De rationibus festorum mobilium utriusque Ecclesiae occidentalis et orientalis commentarius, usui clericorum accommodatus. Accedunt breves quaedam animadversiones in novam kalendarii rationem a Cl. Maedler propositam*, Innsbruck 1868.

³² Vö. BENEDIKT KRANEMANN, Art. 'Heortologie', in *LThK*³, Bd. 4 (1995), 1428. hasáb.

³³ MÜHLSTEIGER, 'Nilles' (*op. cit.* 23. jegyzet), 958.

³⁴ Ehhez Dazu MÜHLSTEIGER, 'Nilles' (*op. cit.* 23. jegyzet), 973. és köv.; vö. még FONK, 'Nilles' (*op. cit.* 23. jegyzet), 397–400.

³⁵ MICHAEL HOFMANN, *Das Nikolaibaus zu Innsbruck einst und jetzt. Den Alt- und Jung-Konviktoeren zum 50jährigen Jubiläum 1858–1908 in herzlichster Verehrung und Liebe gewidmet*, Innsbruck 1908, 128. A hivatal egy példányt ajánlással a szerzőnek ajándékozott.

³⁶ A szöveg idézve: HOFMANN, *Nikolaibaus* (*op. cit.* 35. jegyzet), 128. Nilles Maltzewtól több írást recenziált.

³⁷ MÜHLSTEIGER, 'Nilles' (*op. cit.* 23. jegyzet), 968. és köv., hivatkozással Nillesre: NILLES, *Kalendarium II* (*op. cit.* 31. jegyzet), 2. kiadás, Innsbruck 1897, XII; a mű tartalmához, uo., 969. és köv.

³⁸ ADOLF HARNACK, 'Rezension', in *Theologische Literaturzeitung* 7 (1882), 213. hasáb; lásd még Uó., in *Theologische Literaturzeitung* 5 (1880), 635. hasáb és köv.; Uó., in *Theologische Literaturzeitung* 21 (1896), 350–352. hasáb; DERS., in *Theologische Literaturzeitung* 23 (1898), 112. és köv.; az íráshoz még

is különleges jelentőségű. A már fent említett publikációkon kívül a Nilles által szerkesztett „*Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris coronae St. Stephani*”,³⁹ egy „*Tudományos adalékok gyűjteménye a keleti egyház történetéhez a Szent Korona országában*”⁴⁰ is különleges figyelmet kapott.

Tevékenysége, akadémiai tanársága és számos publikáció szerzősége mellett Nilles „*az Egyesült Államok katolikus püspökeinek jogi tanácsadója is volt*”.⁴¹ Ezt a szerepét azoknak az intenzív kapcsolatoknak köszönhetette, melyek régensége idején alakultak ki a Nikolai-ház teológiai konviktusa, illetve az innsbrucki egyetem katolikus teológiai fakultása és az Egyesült Államok egyházmezei között. Még az 1861/62-es tanév kezdete előtt, 1861. szeptember 19-én megérkeztek Innsbruckba az Amerikai Egyesült Államokból az első tanulók, Milwaukiból két teológusjelölt.⁴² „1882-ben a számuk először érte el a tízket, a következő évben már 19 volt, és a századfordulóra az amerikaiak száma 30 és 40 között mozgott.”⁴³ Ehhez a fejlődéshez a baltimori, XIII. Leó által szorgalmazott III. Plenáris Zsinat, ami James Gibbons érsek (1877–1921) vezetésével november 9 és december 7 között ült össze, határozata lényegesen hozzájárult. A zsinat 185. számú határozata kimondja, hogy a tehetséges tanulókat küldjenek Rómába, Löwenbe vagy Innsbruckba, hogy ott katolikus teológiát tanuljanak.⁴⁴ Így nem csoda, hogy az Amerikai Egyesült Államokból nagy létszámban jöttek tanulók Innsbruckba teológiát tanulni, ill. doktorálni.⁴⁵ A baltimore-i érsekség (alapítva 1808-ban), mely az Amerikai Egyesült Államokban „*minden egyház feje és anyja*”, lényegében jezsuita hatás alatt állt, mert területe eredetileg az angol jezsuiták missziós területét fedte le.⁴⁶ Az Amerikai Egyesült Államokkal való kapcsolatok kiépítésének érdekében és nem utolsósorban abbéli igyekezetében, hogy ezt az egyházat szervezetében és jogi rendjében támogassa, Nilles „*Commentaria in Concilium Plenarium Baltimoreense tertium*” címmel

---

HOFMANN, *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet), 127. és köv.

³⁹ NIKOLAUS NILLES, *Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris coronae S. Stephani*, 2 Bde., Innsbruck 1885.

⁴⁰ MÜHLSTEIGER, 'Nilles' (op. cit. 23. jegyzet), 971.

⁴¹ MÜHLSTEIGER, 'Nilles' (op. cit. 23. jegyzet), 957.; a következőkhöz, uo., 974–978.

⁴² Vö. HOFMANN, *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet), 42.

⁴³ JOSEF ANDREAS JUNGSMANN, 'Im Nikolaihaus. 1858–1911', in COLLEGIUM CANISIANUM, *100 Jahre* (op. cit. 20. jegyzet), 10–23., itt 11.

⁴⁴ Vö. Acta et Decreta Concilii Plenarii Baltimorensis Tertii A. D. MDCCCLXXXIV, Titulus V, Cap. III, Nr. 185, Baltimore 1886, 94.

⁴⁵ Vö. PETER GOLLER, *Katholisches Theologiestudium an der Universität Innsbruck vor dem Ersten Weltkrieg (1857–1914)* (= Forschungen zur Innsbrucker Universitätsgeschichte, Bd. 19), Innsbruck, Wien 1997, 19–22. OBERKOFER – GOLLER, *Geschichte* (op. cit. 5. jegyzet), 286. szerint az 1890/91-es tanév első szemeszterében a 306 teológiatanuló közül 182 külföldi volt, akik közül 39 amerikai. Lásd még: *Catalogus americanorum s. theologiae auditorium in oenipontana c. et r. universitate anno 1887*.

⁴⁶ Vö. JAMES HENNESEY, Art. 'Baltimore', in *LThK*³, Bd. 1 (1993), 1379. hasáb; a katolicizmus fejlődéséhez az Amerikai Egyesült Államokban GERALD P. FOGARTY, Art. 'Vereinigete Staaten von Amerika. II. Kirchengeschichte', in *LThK*³, Bd. 10 (2001), 620–627. hasáb; JOHN T. FARRELL, Art. 'Vereinigete Staaten von Amerika. II. Vom Unabhängigkeitskrieg bis zum Ende des 19. Jh.', in *LThK*³, Bd. 10 (1965), 687–689. hasáb, itt 687. hasáb és köv.

megjelentetett egy kétkötetes kommentárt ennek az egyházi gyűlésnek a részegyházi jogi rendelkezéseiről.⁴⁷

Az oktatásügy „*az amerikai katolicizmus önértelmezése körüli küzdelem egyik ütközőzónája*”⁴⁸ lett. Mindenek előtt „*a szabadkőművesek által befolyásolt amerikai iskolai programokban, amiket átjárt az indifferentizmus és naturalizmus szelleme*”, az Amerikai Egyesült Államok katolikus egyháza felismerte – ahogy Johannes Mühlsteiger írja – „*az egységére jelentett veszélyt*”.⁴⁹ Hogy ezzel a tendenciával szembe forduljon, a baltimore-i plenáris zsinat elrendelte katolikus plébániai iskolák felállítását.⁵⁰ A kötelezettséget, hogy katolikus szülők ezekre az iskolákra bízzák gyermekeiket, „*nagyon nyomatókosan mint püspöki utasítást fogalmazták meg, de az engedetlenségért járó kiközösítés felé tartó tendencia visszaszorult*”.⁵¹ A saját fenntartású iskolák léte a katolikus kisebbség megerősödésének és öntudatának lényegi feltétele, és ezért mindenképpen szükséges volt. Oskar Köhler utal arra, hogy ezeknek az iskoláknak a látogatása alól az illetékes püspököknek felmentést is kellett adni, „*mert közel sem volt elegendő katolikus iskola*”.⁵² A katolikus iskolák iránti igény és ezeknek az iskoláknak a kötelezővé tétele a katolikus tanulók számára a világegyház más részeiben is felbukkant, és végül a XV. Benedek pápa (1914–1922) által promulgált *Codex Iuris Canonici*-be is bekerült.⁵³ „*A zsinati felszólítás lelkiismeretes megvalósítása elé*” – ahogy Johannes Mühlsteiger megállapítja – „*abban az egyezményben, amelyet 1891. december 14-én John Ireland, St. Paul (Minnesota) érseke a civil hatóságokkal kötött, váratlan akadály került*”. Az egyezmény szerint ugyanis a plébániai iskolák a püspöki illetékesség helyett az állami iskolaszékeknek (*school board*) lehettek alárendelve.⁵⁴ Azzal a javaslattal, hogy a „*katolikus plébániai iskolákat a Public Schools rendszerébe integrálják, s a hittant a tanórákon kívül oktassák*”, Ireland érsek már a National Education Association 1890. évi kongresszusán is meglepetést okozott.⁵⁵ A Congregatio de Propaganda Fide (ma Congregatio pro Gentium Evangelizatione) döntése öntött tiszta vizet a pohárba. Ez a kongregáció a katolikus missziós tevékenység központi szerveként az egyházi személyek és szervezetek döntéseinek felülbírálatáért is felelős volt a neki alárendelt országokban. 1892. április 21-i döntésében a kongre-

⁴⁷ NIKOLAUS NILLES, *Commentaria in Concilium plenum Baltimoreense tertium*, 2 Bde. (Pars I: Acta Concilii; Pars II: Decreta Concilii), Innsbruck 1888 és 1890; ehhez MÜHLSTEIGER, ‘Nilles’ (*op. cit.* 23. jegyzet), 975.

⁴⁸ OSKAR KÖHLER, ‘The American Way’, in HUBERT JEDIN, *Handbuch der Kirchengeschichte*. Bd. VI: *Die Kirche in der Gegenwart*, Zweiter Halbband: *Die Kirche zwischen Anpassung und Widerstand (1878 bis 1914)*, Freiburg, Basel, Wien 1973, 155–171., különösen 163. és köv., itt 164.

⁴⁹ Ehhez és a továbbiakhoz MÜHLSTEIGER, ‘Nilles’ (*op. cit.* 23. jegyzet), 976–978, itt 976.

⁵⁰ Vö. III. Plenarkonzil Baltimore, Acta et Decreta (*op. cit.* 44. jegyzet), Titulus VI, Cap. I, S. 99–110, itt 104. hasáb; F. P. CASSIDY, ‘Catholic Education in the Third Plenary Council of Baltimore’, in *CHR* 34 (1948–49), 257–305. és 414–436.; lásd még GODEHARD RUPPERT, Art. ‘Pfarrschulen’, in *LThK*³, Bd. 8 (1999), 176. hasáb és köv., itt 177. hasáb.

⁵¹ Vö. KÖHLER, ‘Way’ (*op. cit.* 48. jegyzet), 163.; lásd még LUDWIG HERTLING, *Geschichte der katholischen Kirche in den Vereinigten Staaten*, Berlin 1954, 245–262., itt 221–224.

⁵² KÖHLER, ‘Way’ (*op. cit.* 48. jegyzet), 163.; statisztikai számok, uo.

⁵³ Vö. WILHELM REES, *Der Religionsunterricht und die katechetische Unterweisung in der kirchlichen und staatlichen Rechtsordnung*, Regensburg 1986, 89–93.

⁵⁴ MÜHLSTEIGER, ‘Nilles’ (*op. cit.* 23. jegyzet), 977.

⁵⁵ Vö. ehhez KÖHLER, ‘Way’ (*op. cit.* 48. jegyzet), 164.

gáció a baltimore-i III. Plenáris Zsinat döntéseit továbbra is érvényesnek ismerte el, ugyanakkor az érsek által megkötött egyezményt is tolerálhatónak nevezte.⁵⁶ Erre Nilles a *Zeitschrift für Katholische Theologie* számára megírta a „*Tolerari potest*” című cikkét,⁵⁷ amely a tolerancia értelmezéséről szól, bemutatta a jogi helyértékét egy tolerancia-rendeletnek, és egyidejűleg behatóan elemezte a római döntést. Nillesnek ez a munkája az Amerikai Egyesült Államokban nagy érdeklődést keltett. A *Zeitschrift für Katholische Theologie*-ben, amelynek 1877-ben Nilles is alapító tagja volt,⁵⁸ Nilles számos cikket publikált.⁵⁹ Hugo Rahner kifejezetten kiemeli Nilles sokrétű publikációs tevékenységét, amikor „*irodalmi munkássága révén az egész tudományos világban elismert Nikolaus Nilles-ről*”⁶⁰ beszél.

3. Munkálkodása az Innsbrucki Egyetem Katolikus Teológiai Fakultása érdekében

Az Innsbrucki Egyetem Katolikus Teológiai Fakultása abban az időben, amikor Nilles az egyházjog professzora volt, sok erőfeszítéssel és sok ellenállást leküzdve, 1866. június 26-án megkapta a doktori fokozat megadásának jogát és ezzel elérte a fakultás teljes kiépítettségét.⁶¹ Ez a tény lényegében Nikolaus Nilles érdeme. „*A luxemburgi professzor, Nikolaus Nilles, aki saját tudományos érdemei és tervei tudatában és bátor művoltában nem tudott kibékülni a bécsi passzív ellenállással, 1866. január 17-én írt a miniszteriumnak. A fakultás számára «kellemetlen és megnyomorító zavar», hogy olyan sok jelöltet el kell utasítani vagy hiába kecsgetni. Tekintettel a 176 hallgatóra, akik közül 83 külföldi, a császári kormány számára nem ajánlott a kilenc éve sikeresen működő fakultásnak már az alapításakor megígért doktorálási jogot megtagadni.*”⁶² Nilles szavai hatásosak és meggyőzőek voltak. Mindazonáltal megerősödött az 1866-os háború után területet nyert liberális körök ellenállása, ami már a doktorálási jogért folyó erőfeszítésekben is érezhetővé vált, úgy, hogy a Innsbrucki Egyetem katolikus teológiai fakultása a következőkben „*többször heves támadások*”⁶³ célpontja lett,

⁵⁶ Vö. szöveg: NIKOLAUS NILLES, ‘Tolerari potest. De juridico valore decreti tolerantiae commentarius’, in *ZKTh* 17 (1893), 245–296., itt 272. és köv.; a kongregációhoz lásd NIKOLAUS KOWALSKY, Art. ‘Propaganda-Kongregation’, in *LTbK*², Bd. 8 (1963), 793. hasáb és köv.

⁵⁷ NILLES, ‘Tolerari potest’ (op. cit. 56. jegyzet); kinyomtatva még: NIKOLAUS NILLES, *Selectae disputationes academicae juris ecclesiastici*, Innsbruck 1886.

⁵⁸ Vö. FONK, ‘Nilles’ (op. cit. 23. jegyzet), 396; lásd még HANS BERNHARD MEYER, ‘Ein Jahrhundert „Zeitschrift für katholische Theologie”. Bemerkungen zur Geschichte der ZKTh’, in *ZKTh* 100 (1978), 9–35., itt 9.

⁵⁹ Vö. többek között NIKOLAUS NILLES, ‘Ueber die Eintheilung des Kirchenrechtes in öffentliches und Privatrecht’, in *ZKTh* 1 (1877), 394–409.; részleteiben Malget bibliográfiája: MALGET, ‘Nilles’ (op. cit. 23. jegyzet), 1–5.

⁶⁰ HUGO RAHNER, ‘P. Michael Hofmann’, in *COLLEGIUM CANISIANUM, 100 Jahre* (op. cit. 20. jegyzet), 69–72., itt 70.

⁶¹ RAHNER, ‘Geschichte’ (op. cit. 1. jegyzet), 18–21; LEISCHING, ‘Rechtsgeschichte’ (op. cit. 2. jegyzet), 110.

⁶² RAHNER, ‘Geschichte’ (op. cit. 1. jegyzet), 20., 49. lábjegyzet, utalással az egyetemi archívumra, a teológiai fakultás aktái 1857-től 1870-ig és 1871-től 1886-ig, 1866.1.17.

⁶³ Így HUGO SCHWENDENWEIN, *Österreichisches Staatskirchenrecht* (= Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici, Beiheft 6), Essen 1992, 553.; vö. még HERBERT KALB – IRMGARD RATH-KATHREIN – KARL WEBER, ‘Die „Eigenart” der theologischen Fakultät der Universität Innsbruck. Überlegungen zu Artikel V § 1 Abs 4 Konkordat 1933/34’, in *ÖAKR* 38 (1989), 486–493., itt

sőt, újabb bezárás⁶⁴ is fenyegette. A katolikus teológiai fakultás naplója (*Diarium Facultatis Theologiae*), amit a fakultás mindenkori dékánja vezetett, és ma a fakultás levéltárában található, 1870. február 18-i dátummal egy olyan híresztelésről tudósít, mely az egész várost bejárta: „*fakultásunk fölött nagy vihar fog kitörni, amit nemigen fogunk tudni átvészélni*”.⁶⁵ A birodalmi tanács képviselőházának költségvetési bizottsága ugyanis 1870. február 15-én elhatározta, hogy az Innsbrucki Egyetem Katolikus Teológiai Karának tanulmányi működését azonnal leállítja, és annak finanszírozását megszünteti. A támadások kiváltképpen a jezsuiták, ill. az Innsbrucki Egyetem Katolikus Teológiai Fakultásának különleges helyzete ellen irányultak. Intenzív tárgyalásoknak és nem utolsósorban Ferenc József császár jóindulatának köszönhető, hogy ez nemhogy bezáráshoz, hanem egyenesen újjátásokhoz vezetett, a jezsuita rendhez tartozó professzorokat, ill. magát a fakultást illetően. Így az 1873. november 7-i császári döntéssel (vö. 1873. augusztus 10-i intézkedés) – ahogy Peter Leisching kifejezetten megállapítja – „*a már az innsbrucki fakultáson tevékenykedő kilenc rendtagot az eddig általuk képviselt tanszékek rendes (nyolc) és rendkívüli (egy) egyetemi professzorainá nevezte ki. Annak kifejezésére, hogy a fakultás többé nem a Jézus Társaságára van bízva, a professzorok az egyetemi katalógusban a nevük mögül elhagyták az 'S.J.' betűket. Az innsbrucki teológiai fakultás különleges helyzetét a két császári intézkedés megszüntette, és teljesen az egyetemi szervezetbe integrálta, ugyanakkor a rektorválasztásnál a fakultás még háttérbe szorult*”.⁶⁶ A katolikus teológiai fakultás tehát megmaradhatott. De nem az osztrák jezsuita rendtartomány tartományfőnöke nevezte ki többé az ott működő professzorokat. Jobbára az állami szervek – mint az innsbrucki egyetem egyéb fakultásainak professzorait is – neveztek ki őket, fizették és rendelkeztek felettük. Ezzel az osztrák jezsuita rendtartomány tartományfőnökei is elvesztette az Innsbrucki Egyetem Katolikus Teológiai Fakultása professzori kollégiumának előjárói szerepét. Ezeket a változásokat Nilles „*Innsbruck*” című cikkében hozza nyilvánosságra, amelyet a *Wetzer und Welte's Kirchenlexikon* számára szerkesztett: „*A fakultáson a docensek alkalmazását tekintve a Jézus Társasága semmilyen előjoggal nem bír. A professzorokat, mint a birodalom egyéb fakultásain, közvetlenül a császár nevezi ki, és az egyetemi magántanárok csak a törvényi rendelkezések pontos betartásával habilitálhatnak az egyetemen.*”⁶⁷ Nilles ezzel döntő szerepet játszott 1870 és 1874 között az Innsbrucki Egyetem Katolikus Teológiai Fakultásának „létezéséért” vívott „harcban”.⁶⁸

488., utalással Gerhard Oberkoflerre: GERHARD OBERKOFER, 'Die Petitionen der drei weltlichen Fakultäten um Aufhebung der Jesuiten fakultät vom Jahr 1873. Ein Beitrag zur Geschichte des Kampfes zwischen kirchlichem und freiem Denken an der Universität Innsbruck', in *Tiroler Heimat. Jahrbuch für Geschichte und Volkskunde* 37 (1973), 77–91.

⁶⁴ A bekövetkezett bezáráshoz lásd fent 1.

⁶⁵ Idézve Hofmann-nál, *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet), 54.; ehhez és a következőkhöz, uo., 54–58.

⁶⁶ Vö. ehhez LEISCHING, 'Rechtsgeschichte' (op. cit. 2. jegyzet), 113. és köv., itt 114.; JUNGSMANN, 'Nikolaihaus' (op. cit. 43. jegyzet), 17.; a rektor választásához vö. RAHNER, 'Geschichte' (op. cit. 1. jegyzet), 21–25.

⁶⁷ NILLES, 'Innsbruck' (op. cit. 14. jegyzet), 765.

⁶⁸ Vö. RAHNER, 'Geschichte' (op. cit. 1. jegyzet), 25–42.; FERDINAND MAASS, 'Die österreichischen Jesuiten zwischen Josephinismus und Liberalismus', in *ZKTh* 80 (1958), 66–100.

Nikolaus Nilles Innsbruckban maradhatott és folytathatta oktatói tevékenységét, mert Dominik Hengesch nagyprépostnak és a luxemburgi szeminárium rektorának (1844–1899) a szándéka, hogy Nillest, jelöltjét a luxemburgi, küszöbön álló püspökválasztásnál (1880–1883) helyzetbe hozza, meghíusult.⁶⁹ Az okok nagyrészt abban keresendők, hogy Nilles innsbrucki meghívásakor lemondott luxemburgi állampolgárságáról, és, mivel a Jézus Társaságához tartozott, nem akart püspöki hivatalt elfogadni. Habár az egyetemi professzor Nillesnek 1898-ban a korhatár elérése miatti nyugdíjazásakor „*tudtul adatott 'ő császári és királyi apostoli fölsége legmagasságosabb döntését' követően a sokéves kötelességtudó szolgálatával való legfenségesebb elégedettség, a jó erőben és egészségben lévő aggastyánnak láthatóan nehezére esett, hogy ezt az áldozatot meghozza*”.⁷⁰ Nyugdíjazása után is az Innsbrucki Egyetem Katolikus Teológiai Fakultásának tiszteletbeli professzoraként tevékenykedett.

Nilles utódjai között, akik Innsbrucki Egyetem Katolikus Teológiai Fakultásán az egyházjogot oktatták, olyan jelentős és köztiszteletben álló személyeket találunk, mint Joseph Biederlack (rendkívüli professzor 1891–1895), Michael Hofman (rendes prof. 1899–1919), Max Fürich (rendkívüli prof. 1916–1920), Arthur Schönegger (rendes prof. 1923–1938), Gottfried Heinzl (rendes prof. 1947–1968), és Johannes Mühlsteiger (rendes prof. 1970–1994).⁷¹

4. Nilles, mint a Nikolai-ház nemzetközi teológiai konviktusának papnevelője és rektora (1860–1875)

Egyetemi professzori tevékenysége mellett Nilles egyidejűleg 1860 és 1875 között a nemzetközi teológiai konviktus rektora volt az ún. Nikolai-házban.⁷²

Ennek a konviktusnak, amelyet az 1858/59-es tanév kezdetén 37 tanulóval nyitottak meg és a 2008-as évben 150 éves történelemre tekinthet vissza, a létrehozása szükségszerű volt, hogy a külföldről érkező tanulóknak (papnövendékeknek), lehetővé tegyék Innsbruckban a katolikus teológia tanulását. Az innsbrucki Nikolai-ház története egészen 1569-ig nyúlik vissza. „*Ebben az évben P. Nikolaus von Lanoy SJ egy nevelési intézményt alapított a szegény tanulók számára, és a Sillgasséban egy házban szállásolta el őket, ami egészen a legutóbbi időkig, Nikolai-ház' néven volt ismert, lévén, hogy ezzel a nével fejezték ki tiszteletüket Szent Miklós, a szegények és szükségét szen-*

⁶⁹ Vö. MALGET, 'Nilles' (*op. cit.* 23. jegyzet), 1; továbbá még JEAN MALGET – DOMINIK HENGESCH, *Briefe an P. Nikolaus Nilles sj.*, Innsbruck 1990, kézirat.

⁷⁰ † Prof. P. Nikolaus Nilles S. J.' (*op. cit.* 23. jegyzet), 354.

⁷¹ Vö. REES, 'Rückblick' (*op. cit.* 2. jegyzet), 376–395; lásd még Mühlsteiger tudományos munkáinak újabb kiadását: BREITSCHING – REES, *Tradition* (*op. cit.* 2. jegyzet), 611–1087.

⁷² Ehhez MÜHLSTEIGER, 'Nilles' (*op. cit.* 23. jegyzet), 979–983; JUNGSMANN, 'Nikolaihaus' (*op. cit.* 43. jegyzet); lásd még NIKOLAUS NILLES, *Historia domus s. Nicolai Oeniponte. Alumnis convictus theologorum pro xenio distributa anno 1870. Usui privato alumnorum edita*, Innsbruck 1870; CORETH, 'Jesuitenkolleg' (*op. cit.* 4. jegyzet), 159–161.; *Die Herstellung eines Convictes in Innsbruck für Studierende aus allen Ständen unter der Leitung der Jesuiten*, Innsbruck 1843.

vedők védelmezője felé, másrészt pedig Lanoy páternek is hálás emléket állítottak”.⁷³ Lanoy volt az osztrák jezsuita rendtartomány első tartományfőnöke. 1556 és 1569 között rektorként vezette az innsbrucki jezsuita kollégiumot. Az oktatói és nevelőmunkára tekintettel a Nikolai-ház 1858-ig változatos történelmet élt át. Miután 1857-ben újraalapították az Innsbrucki Egyetem Katolikus Teológiai Fakultását, és tanszékeit a jezsuita rend tagjai foglalták el, a Nikolai-ház „az első fél évszázadban (1858–1908) olyan virágkorát élte, amelyhez hasonlót az 1569–1783 közötti hosszú időszakban nem sikerült elérnie. Körülbelül 3000 papot képeztek a Nikolai-házban fennállásának ebben a harmadik korszakában, akik közül körülbelül 2000 külföldi volt”.⁷⁴ Így írhatta a teológia konviktus ötvenéves jubileuma alkalmából az 1908-ban keletkezett írás szerzője, az akkori rektor, P. Michael Hofmann: „1858-ban még senki sem sejtette, hogy ez a kis magyszem 50 év leforgása alatt egy hatalmas fává terebélyesedik, ami csak egyedül 1908-ban törzseit és ágait Európa és Amerika mintegy hetven egyházmegyéje felé terjeszti ki, úgy, hogy ágai alatt 250 növendék 9 különböző birodalomból és 16 különböző nemzetből békében és szeretetben olyan módon tud együtt élni, hogy nincs szó, amely szívükben nagyobb lelkesedést ébresztene, mint a maguk választotta jelszó: *Cor unum et anima una*”.⁷⁵ 1899-ben jöttek először a Nikolai-házba keleti rítushoz tartozó tanulók, méghozzá rutének, akik a bizánci-szláv rítushoz tartoztak.⁷⁶

Az 1860/61-es tanévvel kezdődően vette át Nikolaus Nilles, mint P. Wenig utóda, a Nikolai-házbeli nemzetközi teológiai konviktus vezetését. Így számos, különböző nemzetiségű és nyelvű teológushallgató nevelője lett. Nilles 49, a Nikolai-házban élő növendékekkel kezdte tevékenységét: 1875 őszén 99 tanulót adott át utódának, P. Hieronymus Noldinnak.⁷⁷

Az 1861-es évnek különleges jelentősége volt „az innsbrucki növendékek Szentatyához fűződő kapcsolatában”⁷⁸. Nilles a Rómával való kapcsolatot az egyházi állam komoly fenyegetettségének időszakában különösen is szorgalmazta a teológiai konviktusban. Így tartott 1861. január 19-én egy népmiszionárius előadást a Szent Mihály egyesületről, ami Bécsben alakult a pápa imával és anyagi adományokkal való támogatására. Már a rákövetkező napokban több növendék fordult

⁷³ Így HOFMANN, *Baugeschichte* (op. cit. 20. jegyzet), 2. kiadás., 3; Vö. még UÓ., *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet).

⁷⁴ HOFMANN, *Baugeschichte* (op. cit. 20. jegyzet), 4 Hofmann megnevez, uo., 3., három fázist: Az 1569–1783-as évek „felvirágzását” 1783 és 1858 között „halotti csend” követte, végül az új „nem várt, hatalmas fejlődés” 1858 óta.

⁷⁵ HOFMANN, *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet), bevezető idézve: HOFMANN, *Baugeschichte* (op. cit. 20. jegyzet), 5. A nevezett kilenc birodalomhoz tartozik: Amerikai Egyesült Államok, Anglia, Ausztria-Magyarország, Hollandia, Németország, Olaszország, Oroszország, Svájc, Törökország és a tizenhat különböző nemzethez albánok, amerikaiak, angolok, csehek, dalmátok, franciák, hollandok, horvátok, lengyelek, magyarok, németek, olaszok, oroszok, rutének, románok és szlovének.

⁷⁶ Így JOSEF ANDREAS JUNGSMANN, ‘Collegium Canisianum. 1911–1933’, in COLLEGIUM CANISIANUM, *100 Jahre* (op. cit. 20. jegyzet), 24–42., itt 24.

⁷⁷ 1869/79-es tanév téli szemeszterében a teológiai fakultás 211 teológust számlált, köztük 112 növendéket. Vö. *Correspondenz des Priestervereines unter dem Schutze des göttlichen Herzens Jesu, bestehend aus Alumnus des theologischen Conviktus in Innsbruck* 1 (1869), Nr. 1 (22. November 1869), 13.

⁷⁸ Ehhez és a továbbiakhoz HOFMANN, *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet), 38–41, itt 38; JUNGSMANN, ‘Nikolaihaus’ (op. cit. 43. jegyzet), 13.

Nilleshez azzal a kéréssel és kívánsággal, hogy Innsbruckban is alapítson egy hasonló egyesületet.⁷⁹ Valószínűleg Tirolban ez volt az első ilyen jellegű alapítás. Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepén a konviktusban először történt meg az ún. Péter-fillérek gyűjtése,⁸⁰ ami a Szentszéket támogatja feladatainak végrehajtásában. 1864-ben Canisius Péter boldoggá avatása is alkalmat kínált a növendékeknek, hogy IX. Piusz pápát (1864–1878) hűséges odaadásukról biztosítsák. Végül is Nilles érdeme volt, „*hogy a növendékeket szívvel és ésszel igazán Rómához kapcsolta. Egy régens alatt sem volt a kapcsolat Róma és Innsbruck között olyan gyakori és bensőséges, mint az ő vezetés alatt*”.⁸¹

„Nillesről elmondhatjuk, hogy a növendékeknek saját szülárd meggyőződését adta át. Ugyanígy foglalta el (1859) egyházbizog-professzori tanszékét is. Teljesen illett hozzá, ahogyan a *Consuetudinesben* a konviktus életszabályzatát írásban rögzítette és pontosan körülírta.”⁸²

Michael Hofmann ezekből a *Consuetudines*-ből leginkább azt emeli ki, hogy kitűnt „*érzékenységük és okosságuk*”, de tudatos „*kapcsolódásuk is az anyaszentegyház előírásaihoz*”, és „*amelyeknek pontos betartása a hit, a szent szabadság és szeretet Lelkéből fakadóan minden egyén és az egész Nikolai-ház beteljesedését*” feltételezte.⁸³ Az első helyen állt a *pietas* (jámberság), ami a szentségek vételében, a napi félórás elmélkedésben, a lelki olvasmányban és a lelkigyakorlatban fejeződött ki.⁸⁴ Ezt követte a tudomány. Minden vallásos felismerésnek „*látható cselekvésben, az akarát nemesedésében kellett hatnia*”.⁸⁵ A *caritas fraterna* (testvéri szeretet) és a *modestia* (mértékletesség) jöttek még ehhez. Még ha némelyik korunk embere számára érthetetlennek vagy szigorúnak tűnik is, ezek a normák lényegében ma is meghatározzák – az idő követelményeinek megfelelően alkalmazva és fogalmazva – annak a Collegium Canisianumnak a szellemét, amelyben a teológiai konviktus tovább él.

A konviktus 1867–68-ban épült kápolnája a Nikolai-ház lelki középpontját képezte. Nilles az oltártér kialakításával itt is döntően hatott a konviktus lelkiségére és jámborságára. „*Habár már az oltárkép, a tiroli Nazarener von Felsburg alkotása is a Szepplőtelen Szíjzet ábrázolta, 1882 óta az evangéliumi oldalon felállított Jézus Szíve szoborral szemben áll egy Mária-szíve szobor a szentleckeoldalon...*”⁸⁶ „*Itt arra emlékezhetünk*”

⁷⁹ Vö. HOFMANN, *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet), 38.

⁸⁰ Vö. FRANZ KALDE, Art. 'Peterspfennig', in *LTbK*, Bd. 8 (1999), 84. hasáb.

⁸¹ HOFMANN, *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet), 79.; Vö. még a beszámolót a pápa által küldött áldásról és köszönetről a konviktus hozzá eljuttatott katalógusáért és a *consuetudines*-ért, in *Correspondenz des Priestervereines unter dem Schutze des göttlichen Herzens Jesu, bestehend aus Alumnen des theologischen Conviktes in Innsbruck* (1870), Nr. 3 (27. April 1870), 37. és köv., és további beszámolók a következő füzetekben.

⁸² JUNGSMANN, *Nikolaihaus* (op. cit. 43. jegyzet), 12. A „*Consuetudines convictus theologorum ad S. Nicolai oeniponte*”-t első alkalommal 1869-ben nyomtatták ki. Vö. ehhez még MÜHLSTEIGER, 'Nilles' (op. cit. 23. jegyzet), 979–981. Újra átdolgozva: *Consuetudines Convictus Theologorum in Collegio Canisiano Oeniponte*, Innsbruck 1920, és egyéb feldolgozások.

⁸³ HOFMANN, 'Nikolaihaus' (op. cit. 35. jegyzet), 79.

⁸⁴ Ehhez és a következőkhöz HOFMANN, 'Nikolaihaus' (op. cit. 35. jegyzet), 160. és köv.; lásd még JUNGSMANN, 'Nikolaihaus' (op. cit. 43. jegyzet), 12. és köv.

⁸⁵ JUNGSMANN, 'Nikolaihaus' (op. cit. 35. jegyzet), 160., utalással a *Consuetudines*-re: „*Optimi evadant operarii in vinea Domini, quorum doctrina vitaeque exemplari homines Deum cognoscant, ament eique fideliter serviant*”. Idézve uo., 160. és köv.

⁸⁶ JUNGSMANN, 'Nikolaihaus' (op. cit. 43. jegyzet), 14. és köv.

– ahogy Josef Andreas Jungmann folytatja – „*hogy P. Nilles fent nevezett könyvét a későbbi kiadásokban (1885) kétkötetes művé bővítette, ami megfelel a két szentséges szívnek: De rationibus festorum ss. Cordis Jesu et purissimi Cordis Mariae...*”⁸⁷

Nilles lelkeségét teljesen meghatározza a Jézus Szíve tisztelet. Johannes Mühlsteiger hozzáfűzi: „*A főiskolai fiatal tanárok és egyúttal papnevelők számára az újraalapított innsbrucki Nikolai-konviktusban a lelki és szellemi kincsek, amelyeket Rómába gyűjtöttek és teológiai csomagjában hazahozhatott, figyelemreméltó segítséget jelentettek a rábírtak képésében. A Jézus-szíve tisztelet mindeközben egy modern és motivációban gazdag mozgalommá fejlődött az egyházban. Nem csoda, hogy Nilles ezt nevelői feladatához teljes egészében szerette volna felhasználni.*”⁸⁸ A Jézus Szíve tisztelet elterjedése a jezsuitáknak köszönhető. A Jézus Szíve tiszteletnek Tirolban komoly hagyománya volt, mégis csak az 1796. évben történt meg egy ünnepélyes fogadalom keretében egész Tirol felajánlása Jézus szívének.⁸⁹ Döntő jelentőségű események előzték meg. 1796 tavaszán Franciaország két hadsereget küldött Németország ellen, és egyet Napóleon vezérletével Észak-Olaszország ellen. A növekvő háborús veszély Tirolt aggodalommal töltötte el. A négy tirolai tartományi székől összeállított, 26 főből álló választmány döntött a szükséges lépésekről. Hogy az isteni támogatásról is gondoskodjanak, Stam káptalanjának a prelátusa, Sebastian Stöckel, beterjesztette azt a javaslatot, hogy az Úrnapja nyolcada utáni péntek minden évben ünnepnap legyen az egész tartományban az Isteni Szív tiszteletére. Mindmáig különleges jelentősége van a Jézus Szíve ünnepnek nem csak Tirol tartományban, hanem a Collegium Canisianumban is.⁹⁰

Az 1865–66-os tanév, ahogy Michael Hofmann írja, „*a konviktus szempontjából jogosan jellemezhető Jézus Szentséges Szívének éveként*”⁹¹ A teológia konviktus megnyitása óta Innsbruckban számos növendék fejezte be tanulmányait. Pappá szentelték őket, és visszatértek a hazájukba. Egyre erősödött az az igény, hogy ezekkel a hajdani növendékekkel továbbra is kapcsolatot tartsanak. Konkrét lökést ennek a kívánságnak a megvalósításához Mattner, a konviktus papja adott abban a prédikációjában, amelyet az 1866-ban, a Húsvét utáni harmadik vasárnapon tartott a konviktusban, és a növendékeket egy ilyen jellegű egyesület alapítására buzdította. Ez a javaslat a növendékek körében nagy lelkesedésre keltett. „*Csak egyvalaki ült nyugodt, vizslató szemekkel: P. Nilles rektor, amíg egy magasabb hatalom közbeavatkozott,*

⁸⁷ JUNGSMANN, ‘Nikolaihaus’ (op. cit. 43. jegyzet), 15.

⁸⁸ Ehhez MÜHLSTEIGER, ‘Nilles’ (op. cit. 23. jegyzet), 965–967., itt 967.

⁸⁹ Vö. FRANZ HATTLER, *Festschrift zur hundertjährigen Jubelfeier des Bundes Tirols mit dem göttlichen Herzen Jesu. 1796–1896*, Innsbruck 1896; HANS EGARTER, *Tirols Herz-Jesu-Bund. Eine Festschrift zum Jubeljahr 1946*, Brixen 1946; HANS J. LIMBURG, Art. ‘Herz Jesu, Herz-Jesu-Verehrung. I. Geschichte’, in *LTbK*³, Bd. 5 (1996), 51–53. hasáb.

⁹⁰ Vö. Beszámoló az 1869. július 6-i innsbrucki Jézus Szíve-ünnepéről, in *Correspondenz des Priestervereines unter dem Schutze des göttlichen Herzens Jesu, bestehend aus Alumnen des theologischen Conviktes in Innsbruck* 1 (1869), Nr. 1 (22. November 1869), 12. és köv.; továbbá még az 1870-es ünnepségről, uo., Nr. 4–5 (30. Oktober 1870), 61–63.

⁹¹ HOFMANN, *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet), 45.; JUNGSMANN, ‘Nikolaihaus’ (op. cit. 43. jegyzet), 13. és köv.; Vö. még KARL RAHNER, ‘Der theologische Sinn der Verehrung des Herzens Jesu’, in *COLLEGIUM CANISIANUM, 100 Jahre* (op. cit. 20. jegyzet), 102–109.; JOSEF ANDREAS JUNGSMANN, ‘Der Grundgedanke der Herz-Jesu-Verehrung im Gebet der Kirche’, uo., 110–116.

és a rektort egy titokzatos esemény által, amelyet ő azóta is az isteni gondviselés kegyes akaratának tart, erősen felkavarta és pozitív irányba hajlította (...) hogy a kezdeményezést Jézus Szívének kedvéért pozitívan ítélje meg.”⁹² Még ha a „Jézus Isteni Szívének oltalma alatt álló papi egyesület”⁹³ létrehozása végül is maguknak a növendékeknek a kezdeményezése volt, akkor is világos, „hogy egyik sem volt szorgalmasabb támogatója és barátja P. Nillesnél”.⁹⁴ Nilles maga írja: „Nem tudok erre gondolni anélkül, hogy a régmúlt idők sok szép emléke lelkemben fel ne bukkanna; nem tudok az 1866-os évre anélkül visszatekinteni, hogy engem hatalmas érzések, félig öröm, félig fájdalom, ne ragadnának magukkal. Addig szó sem volt egy saját, minden convictort átfogó egyesület alapításáról. Jézus Szent Szívének a konviktus fölött feljövő csillagának fényében a növendékek vetélkedtek ugyan a testvéri szeretet gyakorlásában és előmozdításában; de egy formális szövetséget mindazonáltal még nem kötöttek Jézus Szent Szívében.”⁹⁵ A nagy szimpátia az újonnan alapított egyesületet illetően, ahogy Hofmann látja, „különösen azokból a körülményekből magyarázható, hogy Jézus Szentséges Szívét nem pusztán pártfogóvá és közbenjáróvá, hanem egyáltalán viszonyítási ponttá és céllá választották, ami legtalálébban ebben a mondatban fejeződik ki: «Ut Convictores in sanctissimo Corde Jesu dulciter sociati, cor unum et anima una effecti, viribus unitis spiritum vere sacerdotalem in Convictu quidem sibi acquirant, acquisitumque e Convictu egressi conservent, foveant et laboribus apostolicis exhibeant ac probent»”.⁹⁶ „Jézus szívének ideálja legbelső erővé lett, ami az új szövetséget élte”.⁹⁷

Már 1869 novemberében megjelent az ún. „Correspondenzblatt”⁹⁸, a papi egyesület lapja, ami mindmáig mint az Innsbrucki Collegium Canisianum Korrespondenzblattja tartja világszerte a kapcsolatot az öregdiákokkal, továbbá a pártfogókkal és a támogatókkal. Az újonnan megalapított papi egyesület alapszabályzatai részletekbe menően szabályozták a tagságot, a célokat és az eszközöket a közös cél eléréséhez, úgymint imádság és egyesületi lap, valamint a vezetőséget és a tagok kötelezettségeit.⁹⁹

⁹² HOFMANN, *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet), 46., utalással Nikolaus Nillesre: NIKOLAUS NILLES, *Nova et Vetera. 1866–1891. Festgabe zur Feier des 25jährigen Bestehens des „Priestervereins unter dem Schutze des göttlichen Herzens Jesu” dargebracht vom ersten Vereinspräses*, Innsbruck 1891, 11.

⁹³ Vö. NILLES, *Nova et Vetera* (op. cit. 92. jegyzet).

⁹⁴ HOFMANN, *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet), 80.; a tagokhoz 1869/70-as tanév kezdetén lásd: *Correspondenz des Priestervereines unter dem Schutze des göttlichen Herzens Jesu, bestehend aus Alumnus des theologischen Convictes in Innsbruck* 1 (1869), Nr. 1 (22. November 1869), 15–18; továbbá még uo., Nr. 4–5 (30. Oktober 1870), 72–76. és következő füzetek; NILLES, *Nova et Vetera* (op. cit. 92. jegyzet), 63–108., ahhoz 1891-ben, a 25. éves jubileum évében.

⁹⁵ NILLES, *Nova et Vetera* (op. cit. 92. jegyzet), 15; idézve még Hofmann-nál, *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet), 46.

⁹⁶ HOFMANN, *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet), 48. és köv.

⁹⁷ JUNGSMANN, ‘Nikolaihaus’ (op. cit. 43. jegyzet), 13. és köv.

⁹⁸ *Correspondenz des Priestervereines unter dem Schutze des göttlichen Herzens Jesu, bestehend aus Alumnus des theologischen Convictes in Innsbruck*, Nr. 1, kiküldve 1869. november 22.

⁹⁹ Vö. részleteiben HOFMANN, *Nikolaihaus* (op. cit. 35. jegyzet), 46–49; lásd még NILLES, *Nova et Vetera* (op. cit. 92. jegyzet), 25: „«A tagok egyetértéssel abban a tekintetben, így hangzik ez az 1866-os szabályzatban, hogy a testvéri szeretet kötelekét, ahogy az Innsbruckban a konviktorok között megnan, tartós szövetségé teszik, hogy egymást papi tevékenységükben kölcsönösen támogassák. Különösképpen feladatuknak tekintik, hogy Jézus Szentséges Szívének imádságát imaapostolság formájában egyesült erővel, mint az egyesület célját és egyesítő elemét ápolják és terjesszék.» Most is ez és később is ez marad a papi egyesület kötelessége: «az itt, már a konviktusban

Nikolaus Nilles 1907. január 31-én hunyt el. „*Hogy milyen erős kapcsolatban maradt a konviktus P. Nilles-szel akkor is, amikor annak vezetése más kezekbe lett adva, megmutatja aranymiséjének ünneplése és az a tény, hogy halála után (1907. január 31.) egykori tanítványai egy Nilles-alapot hoztak létre, aminek a feladata rászoruló növendékek támogatása volt.*”¹⁰⁰ Már régen túl kicsi lett a Nikolai-ház, hogy minden pályázót, aki a teológia konviktusba felvételt kér, felvehessenek, így rögtön Nilles halálát követően szükségessé vált egy új épület építése, a mai Collegium Canisianum, amelyet 1911-ben szenteltek fel.¹⁰¹

5. Befejezés

Az Innsbrucki Egyetem Katolikus Teológiai Fakultása és az ottani Nikolai-ház fennállásuk alatt változatos történelmet éltek át. Nikolaus Nilles teológiai tanárként és professzorként hosszú éveken keresztül döntően meghatározta az Innsbrucki Egyetem Katolikus Teológiai Fakultását és emellett, mint rektor és papnevelő, az innsbrucki nemzetközi teológiai konviktust. A katolikus teológiai fakultást világhírhez segítette. A Nikolai-házban a teológiai konviktus életét arra a három pillérré állította, amelyek még ma is meghatározzák a Collegium Canisianumot: a tanulók nemzetközi összetétele, a hűséges Rómához és a Szentatyához, és a Jézus Szíve tisztelet. Ezt a nagy tanárt, kitűnő tudóst és jámbor papnevelőt hálás köszönet és állandó emlékezet illeti.

Fordította: Lukács Imre

---

megkötött testvéri szeretet kötelékét Jézus Szentséges Szívében tartós kötelékké bővítsé – és papi tevékenységében támogatást nyerjen».

¹⁰⁰ JUNGSMANN, ‘Nikolaihaus’ (*op. cit.* 43. jegyzet), 15.

¹⁰¹ Vö. JUNGSMANN, ‘Collegium Canisianum’ (*op. cit.* 76. jegyzet).